

25 MAIO DO 2006 - NÚMERO 619

rdl

REVISTA
DAS
LETRAS

MANUEL RIVAS
os libros arden mal

Achegar unha nova especie vexetal e contribuír á biodiversidade. Ese é o obxectivo de Manuel Rivas coa súa última novela, 'Os libros arden mal', que Xerais porá á venda o próximo mes tras case un ano de anuncios e contraanuncios de publicación inmediata. Oitocentas páxinas, unha paisaxe cronolóxica que abrangue de 1881 ao 2006 e catro anos de traballos son algunhas das cifras desta novela chamada a converterse na sensación da temporada, nova entrega dun escritor que converte cada unha das súas obras –poesía, narrativa ou ensaio– en auténticos acontecementos para os lectores. E á vista do adianto que hoxe publicamos en Revista das Letras, Rivas non defraudará. Concibida como unha especie de esfera armilar –instrumento astronómico con varios aneis que ilustran a posición dos astros no espazo–, 'Os libros arden mal' indaga na “historia dramática da cultura galega” a través de distintos personaxes, voces e xéneros. Ás veces poemario, noutras páxinas

Manuel Rivas

Os astros da esfera armilar

ensaio ou crónica das convulsións de Galicia ao longo da pasada centuria, o libro nítrese de abondosa documentación arredor de feitos como a queima de libros en 1936 na Coruña, ou indaga nos efectos do estilo a través dunha prosa que vai cambiando a medida que os tempos mudan e as palabras se trasmudan. “Facer unha novela”, asegura o escritor, “é facer un contrato coa realidade” e o estilo –engade– “é o esencial ao contar unha historia”. Aínda que tratou de reflectir a vida de distintos estratos sociais, coa novidade en Galicia de afondar no perfil da clase media-alta urbana, 'Os libros arden mal' está protagonizada por uns mozos anarquistas, símbolo da importancia que os “libertarios tiveron na concepción alternativa da sociedade”. Agora, cos ferros da edición na man e “a excitación gozosa” da inminencia, Rivas compara a súa experiencia coa do bispo Gonzalo, que falaba coas baleas. “Un día, meteuse no ventre dunha balea e saíu del cunha imaxe da Nosa Señora do Carme nos brazos. Tamén me metín nunha, pero eu saín con esta novela”.

rDL | 3

Galicia Hoxe 25/05/06

A miga de pan

12 de xullo de 1936

4 | **r d l**
Galicia Hoxe 25/05/06

Bota unha misa por nós, Polca!
As cavidades das pedras tiñan alí o xeito de tronos, de cadeiras de granito. Francisco Crecente, *Polca*, o único que non estaba espido, subiu á pía máis alta da Ara Solis do Castro, cuspiu cun sopro saudoso a pebida da derradeira cereixa, fixo o sinal da cruz e murmurou: *In principio erat Verbum*.

Non se oe, protestou Terranova. Máis alto!
Polca sentiu as pugas do sol nos ollos. Puxo a man de viseira e viu case o que buscaba. A carón do regato do Souto, pola ladeira, había roupa tendida como un alegre enxerto de xente na natureza. Estendeu os brazos e a súa voz de predicador montou nas raiolas monte abaixo.

*Et lux in ténebris lucet et tenebrae ean
non comprehendérunt
etcétera, etcétera*

O segundo domingo de xullo viñera cun dispendio de luz. Ninguén se podía fiar dese ceo de vertixe, a porta de todas as borrascas dos Azores, nin sequera en pleno verán. Mais desta vez atinaron na misión. Polca estaba ledo e orgulloso. Aceptaran a súa proposta. Era a súa aldea. E hoxe tiña a escala dun paraíso.

Todo era dar do sol e a paisaxe non parecía gardar nada para si. Sentíase no ras da elevación. Estas ruínas foran o primeiro asento da cidade, un monte fortificado, a prudente distancia do mar. Entre a Ara Solis e o Faro de Hércules, no outeiro do istmo, existía un eixe visual. Calquera que ocupara o lugar de Polca experimentaría esa ollada xeolóxica. A cidade renacera no mar, cinguira a grande rocha atlántica e fixérase palafita nos areais e nas marismas, gañara espazo no ventre da baía, cunha sensualidade de xardíns e construcións nas que o fundamento era o cristal. Como o mar era hoxe un eido de espello, Polca pensou que verdadeiramente o segundo domingo de xullo era un agasallo e merecía unha bendición.

Un oficio divino, Polca!
Holando lera os dez mandamentos do naturismo. No baño de sol, tombados e espidos sobre as pedras quentes, forradas de veludo musgo e os dourados do lique, co péndulo das cereixas sobre os beizos, a medir o tempo de fóra a dentro, todo o enunciado tiña a forma dun afloramento da razón. O cuarto: Non deixedes de bañarvos todos os días en auga fría. Aí houbo un apupo. De onde é o profeta? O doutor Nigro Basciano é do Brasil. Así calquera. Polo demais, asentían. Deica o décimo: Non vos alimentedes de carnes, nin asasinedes os pobres animais, sendo compasivos con eles. Ment sana in corpore sano. Finis. Amen.

Houbo un tempo de silencio. O que duraron as cereixas.

Iso será despois das festas!, exclamou á fin Polca.

O que?
O de ser compasivo cos animais.

Ti tómallo todo a chiste, dixo Holando. Os matadoiros son un espectáculo arrepiante. Fixádevos no Orzán cando hai matanza. O mar tinxido do sangue das reses. Non é unha vergoña prehistórica? Aquí as vacas tamén deberían ser sagradas.

Por iso é que as comemos, dixo de súpeto Anceis. Case nunca falaba. Aurelio Anceis era un mozo moi serio, caviloso. E cando o facía, cando falaba, parecía arrepentirse logo. Estaba a piques de saír para Pasai San Pedro, onde embarcaría nun bacallaeiro vasco. Faltábanlle só dous días. Era tamén poeta. Un poeta secreto. Comezara a escribir o que el chamaba *Poemas S.O.S.*, no ronsel do poeta mariñeiro Manoel -Antonio, o vangardista de *De catro a catro*. Nin sequera publicara na casa dos amigos, na revista *Brazo e cerebro*. Un dos poucos a quen os confiaba era a Arturo da Silva. Atopaba unha relación entre o escribir poemas, tal como el os entendía, e o boxear.

O mesmo que a Cristo, dixo Anceis.
Non vexo a comparación, replicou Holando.

Por que a xente preferiu que soltaran a Barrabás e crucificaran a Cristo? Foi, por así dicilo, unha elección de calidade gastronómica. A quen meterlle o dente. O que mellor sabe é o sagrado. É unha homeopatía. O culto ao Sagrado Corazón de Xesús. A Semana Santa coa celebración do Calvario e a Crucifixión. O sacramento da Comuñón. É o devezo por nutrirse do sagrado. Os cantores gregos comían os grilos. Os atletas, os saltóns.

Oíu como rían. Pestanexou. Era el quen os fixera rir. Ninguén imitara a súa voz. Os amigos rían. Eran mozos alegres. Falaban de revolución como dunha festa. Levaban días preparando a xira dos Caneiros. Ía haber un tren especial. Irían logo en barcas remontando as augas escintilantes do Mandeo cara ao corazón da fraga. Habería discursos libertarios, comida a fartar, e logo música, moita música. Era un día fermoso, un día de paraíso na terra. Parecía un pecado non ser feliz. Así que dixo:

Perdón.
El, en realidade, estaba a pensar nun poema no que as verbas eran migas de pan sobre un mantel de hule. Pasara a noite en vela, consciente por vez primeira o corpo de que ía abandonar a súa terra nunha longa viaxe. Os dedos do silencio traballaban á par que as ás das velaíñas. Foran puíndo migas de pan esféricas coa exactitude encarnizada das doas dun rosario astral. Unha desas migas esféricas era o sol do segundo domingo de xullo.

Perdoa, Holando.
Non hai nada que perdoar. O que eu digo é que non necesitamos sacrificar animais para sobrevivir. Nunha sociedade máis civilizada, sobrarían alimentos. É nos países máis ricos onde máis animais se sacrifican sen necesidade. Sabedes por que case se extinguen os búfalos nas grandes praderías americanas? Pola lingua. Os indios aproveitaban todo, mais as grandes matanzas foron feitas polos brancos. A lingua de búfalo foi un menú de moda nos restaurantes de Nova York. O Búfalo Bill era unha máquina de matar, un cazador industrial. Nun día disque matou máis de tres mil búfalos el só.

Tres mil?
Ollaron o val fartureto de Elviña. Máis aló, A Granxa, na beira do río de Monelos. Tres mil búfalos eran moitos búfalos.

Daquela, a finais de século, mataban catro millóns de búfalos ao ano. Catro millóns de linguas. Cos ósos poderían facer outra muralla chinesa. Faltou a mente monumental.

Ten razón Holando, dixo Arturo da Silva. Iso si que sería poñer o mundo do revés. Deixar de sermos carnívoros. Mais xa sabes o que facían os monxes de Oseira en Coresma, cando estaba prohibido comer carne. Tiraban os porcos ao río e logo botaban as redes para pescalos. Os labradores, que non podían nin cheirar o touciño, baixo pena de excomuñón, foron protestar por aquel abuso e o abade dixo: Todo o que cae na rede é peixe!

O campión de Galicia dos pesos lixeiros apoiou a cabeza e os cóbados no chan alfombrado de musgo e foi estricando as pernas deica o alto dunha maneira ximnástica. Cabeza abaixo dixo: E eu necesito un bisté para boxear.

Terranova achégase a el. O seu andar é cómico, de charlot descalzo, que leva como imaxinario caxato unha palla de feo, coa que sinala o sexo do campión, ao tempo que declama a máis clásica do seu repertorio portuario: *Eu sou aquela occulto e grande cabo a quem chamades vós outros Tormentorio*. Arturo non resiste as cóxegas da espiga nin a risa que lle provoca a clásica ironía. Ponse de pé en acrobacia e bota a correr detrás de Terranova que xa salvou unha matogueira de toxo, gabea polo penedo e pousa escultórico nun saínte a xeito de peaña. Cobre e descobre coas mans: Oh, Gran Pene caído en desventura! *Lurdo di Columnata!* Pobre touciño meu curado en mármore de Carrara.

A pel moi morena, parecía que andara toda a vida espido ao sol. E brincaba polos penedos con lixeireza, sen ter que mirar os pés. A escola dos percebeiros da Gaivoteira, o Altar, o Cabalo das Praderías, os grandes cons do pé do Faro. O que a el lle gustaba ter un público atento a quen cantar, a quen divertir co saber portuario, aquela picardía internacional que tiña enfeitizado ao veterano mestre Amil, nas clases de noite da Escola Racionalista. Terranova ascendeu un chanzo natural. Cubriu e descubriu o sexo co capucho das mans.

Non é culpa miña. Díxome Luba, a do *Normandie*: Se a tes pequena non é culpa túa que é de Baba. Quen é Baba? Quen vai ser? o Demo. Usou contra ti unha forza por riba da forza e unha potencia por enriba da túa potencia. Iso, tal cal, dito por unha camareira do maior vapor do mundo, deixoume feito un trapo. E non ten remedio, Luba? Claro que ten remedio, corazón. Darlle a volta ao mundo. E logo botouse a rir. Tiñades que ver a dentadura de Luba. Contan que cando ardeu o pavillón Lino só ficaron intactas as teclas do órgano. Pois así son os dentes de Luba. Deberían poñer un retrato seu de mascarón na proa do *Normandie*. É dunha alegría que mete medo. Explícate mellor, Luba, díxenlle, como se lle dá a volta ao mundo? Tedes que ver esa dentadura. A peza máis valiosa do *Normandie*. É o que fai andar ese vapor.

Abrevia. Cal é o remedio?

Lede *Brazo e cerebro!* E cumprir os mandamentos do naturismo.

Holando tiroulle un seixo que apuntou ao embigo: Non sexas parvo.

Síntoo. Non o podo dicir. Vai contra todas as relixións.

Mellor.

E dixo Luba: Que a muller sexa ceo e o home, terra.

E así medra o pene?

Así medra todo, mi vida.

Estamos aquí, a secar, como deuses.

Como congros. Non me fales de deuses.

Deuses gregos, dixo Holando. Eu gosto deles. Pasaban o día a baixar e subir, no Alén e no Aquén. Sen medo a esvarar na folla da figueira. Prometeo era un libertario. O primeiro en rachar as cadeas. E Dioniso, outro. A ese había que levalo de santo aos Caneiros. E que me decides de Afrodita, Atenea...?

Minerva!

Minerva non, dixo Holando. Esa era itálica.

Aínda que tamén vale o seu.

Ollou de esguello. Todos estaban a rir. Mesmo Arturo da Silva, coa cabeza pousada na terra. Todos a pensar na bibliotecaria de Xerminal. Tamén el. O primeiro.

Que si vale? Por todos nós!, exclamou Patiño. Onde andaré hoxe?

Elas van aos Pelamios e a San Amaro, dixo Leica. E á praia das Cunchas. Hainas que se bañan espaldas.

Víchelas ti!

Vinnas. Ela, na praia das Cunchas, só vestida con algas. Esa si que é unha deusa.

Andavas ás fotos, Leica?

Non. Andaba á luz. Hai que aprender a ver.

E a túa irmá, Leica, tamén se baña ao pé da Torre?, preguntou Arturo da Silva.

A miña irmá anda por Francia. Déronlle unha beca de pintura.

Mágoa que non veña pintar aos Caneiros.

Iría de boa gaña. Seguro.

As mulleres van ao mar e nós aquí, como carneiros sagrados, dixo Dafonte. No monte celta. O vindeiro domingo hai que baixar ao mar, a vestirse con algas, a mergullarse no clasicismo.

Agora Terranova está a rabuñar baixo o musgo e a cavar coas mans, cun entusiasmo infantil.

Aquí ten que haber tesouros. Non viñestes nunca coas ferramentas, Polca?

Viñemos. De cativos. Mais non atopamos nada. Agás un sifón. Unha botella de sifón.

Un sifón celta.

Iso. O que si atopan os labradores cada vez que se remove a terra no val para sementar son botóns de guerreiras onde se pode ler *Liberté, Egalité, Fraternité*. Todo isto que vedes foi un terríbel campo de batalla. A batalla de Elviña. Que se saiba, a máis dura da historia de Galicia. Eu mesmo teño un deses botóns na chaqueta. Aí, na manga. E era certo. A chaqueta estaba pendurada da galladura dun rebolo cinguido á muralla do castro.

Chéiranse os tesouros, dixo Terranova. Teñen que estar ao ras. Agora o seu cavar era cómico, imitando o can que busca un óso soterrado.

Haber houbo, dixo Seoane. Os tesouros dos castros e das mámoas foron espoliados a esgalla a principios do século XVII. O rei autorizou a un tal Vázquez de Orxas a facer cavas e remover os monumentos funerarios. Concedeulle a exclusiva do negocio con tal de darlle unha parte á Casa Real. O máis rechamante é que non os rapinaran antes. Estaba esgotado o ouro de América e foi unha mágoa que alguén pensara na verdade das lendas. A xente disfrazara os tesouros con

contos. Estaban protexidos por ananos, por princesas mouras, por serpes con ás. Os ananos dominaban idiomas, sabían latín, como Polca, e se falabas a lingua da proba abrían a porta do tesouro. O vello Carré contounos a historia dun tateo que tiña moita sorte atopando tesouros porque os ananos o deron por políglota. En fin. Os tesouros de Galicia fóronse ao carallo por mor dun licenciado que creu nos libros que ninguén cría, e tomou nota dos contos dos vellos. Os contos estaban cheos de ouro. E era verdade. Mesmo atopou un pato de ouro macizo nunha mámoa.

Algo quedará. Algo sempre queda, dixo Terranova. Como se chamaba esa vella guía dos tesouros?

O *Ciprianillo*, dixo Seoane. Seica foi o libro máis lido da historia de Galicia.

Os anarquistas deberíades editar un novo *Ciprianillo*. Un libro dos tesouros. Algún pato quedará.

O vello libro xa era anarquista dabondo, respondeu Seoane. Disque para atinar con el había que saber ler e desler.

Polca dirixiu a mirada cara á súa aldea.

A xente, dalgunha maneira, transportaba a luz. Nas verbas, nas vestimentas, nos acenos. Os sons pertencían á luz. El nacera alí. Escoitaba, sen intervir, a conversa dos tesouros. Recordou a lenda que aínda el oíra contar ao vello Mariñán. Parecíalle o máis atinado que se dixera verbo dos tesouros. Que había que estar atento os días de sol porque os ananos que gardaban as alfaias e os metais preciosos baixo terra algún día terían que sacalos a secar para que non enferruxaran. Polca non estaba interesado no que había soterrado, senón na superficie. Mirou en panorámica. Había unhas sabas estendidas que facían o efecto dun espello. En realidade, o que el estaba a buscar coa ollada era a Olinda, a mesteira. Hoxe era a parte da lenda dos tesouros que máis lle importaba, a que dicía que non es ti quen atopa un tesouro, senón que é o tesouro que te elixe a ti.

O que aquí hai!, berrou Terranova.

Comezou a sacar cunchas. Atopara un ostreiro. Habíaas tamén de vieira. Velaquí, dixo Terranova. E ergueu con solemnidade na palma da man un esqueleto de ourizo de mar. Unha esfera hipnótica.

Gustáballes o que á túa nai, Curtis. Os ourizos de mar.

E a misa, Polca, quen che aprendeu o oficio divino?

Eu non xoguei de neno. O meu único xogo foi ser sacerdote. Eu querer quería ser gaiteiro. Pero ao que podía xogar era a ser cura. Todo o día na Igrexa. Esa foi a miña escola, o meu campo de xogos, o meu traballo. Todo a un tempo. Dende moi cativo axudei a misa. Mandáronme de acólito. Tocoume por ser o máis pobre. Os acólitos non son os ricos. Iso debe ser o pouco que queda de cando a Igrexa era virxe, antes de Constantino. Para acólito é un mérito ser pobre. O meu pai era canteiro. Morreu mozo, ao pouco de eu nacer, nunha obra. Non, non o matou unha pedra. A un canteiro nunca o mata unha pedra. Foi unha molleira fría que colleu e que se lle meteu na caixa dos ósos e xa non lle saíu. O caso é

que eu fun de acólito á parroquia con media ducia de anos. Misas, novenas, rosarios, vodas, bautizos, comuñóns, uncións... Eu case falei antes latín que galego. A miña lingua natal, con perdón, foiche a do Vaticano. Todo o día alí metido. Eu o latín non sei destripalo, pero sei o enteiro. O meu foi un mergullo, o primeiro crisol que se me puxo na cabeza. Ademais ocorreu algo importante, o párroco, don Benigno, foi perdendo a memoria. Non de a poucos, non por letras ou verbas, senón en anacos, en frases. Marchaban e xa non lle volvían. Parecía que perdera a frase e o máis o sitio da frase. E entón eu era a súa segunda memoria. Era, por dicilo así, o subministrador de frases perdidas. E por iso tiña que estar moi aleuto en todos os oficios. Estaba alí de apuntador. Como acólito, era un profesional. Sempre procurei facer ben o meu traballo. Morreu don Benigno, veu o novo párroco, e non nos entendemos. E xa me pasara a época de acólito. A don Benigno non lle molestaba que eu fixera de bispo no Entroido. Xa sabedes que facemos unha procesión de comparsas o mércores de cinza, polo enterro do Entroido, que imos tiralo ao río de Monelos. E antes de desprendernos del facémoslle unha misa pola alma do defunto, unha misa de *corpore insepulto* que nós chamamos de *corpore en su punto*. O caso é que a don Benigno tanto lle tiña. Mesmo eu penso que lle facía algo de chiste. Unha risa pascual. Ti non me leves a clientela e xa está, iso foi o que me dixo. Despois do Entroido, xa virá a Coresma. Mais o novo párroco tomouna pola tremenda. Nada de risa pascual.

O Entroido é como Os Caneiros, dixo Holando. Unha festa democrática, o mundo do revés.

Agora xa non se toca a gaita nos enterros. Eu de pequeno xa ía de acólito aos enterros. E aí me fixen gaiteiro. A música entroume como o latín, enteira. Podía pensar en ir ao seminario e facerme padre, pero non, a min o que me emocionaba era o ser gaiteiro. A gaita pode soar como o mellor fagot. Eu iría aos enterros só por escoitar un requiem de gaita.

A gaita non ten futuro, Polca, convécente, dixo de súpeto Terranova.

Quen dixo iso? Non oín nada.

Botárona dos salóns de baile. E non serve para o jazz nin nada diso. Acabarás só, no monte, tocando a gaita para os ananos dos tesouros e as princesas mouras.

Como que non serve para o jazz? Ti es máis parvo que un barítono. O vento...

Dizz, Bird... Esa é música, Polca. A música do futuro.

Algún día escoitarás unha gaita nunha peza de jazz, ignorante, respondeu Polca. Agora estaba en verdade anoxado. Todo o mundo sabía que Polca estaba anoxado cando utilizaba o alcume de ignorante.

Ten razón Polca, dixo Seoane. Mozart meteu n' *A frauta máxica* un chifro de afiador.

Luís Terranova bailou nunha das pías da Ara. Movía o pube en voluptuosa parodia de danza popular:

D'aqueles puntos
que fan agora
de afora adentro
de adentro afora!

Mágoa que non cante Curtis, dixo Arturo da Silva. Podíamos ter un Paul Robeson en vez dun

Luís Terranova.

Paul Robeson! É o máximo, dixo entusiasmado o violinista Seoane. A voz da humanidade, da terra, do cosmos. En Nova York, un día que el cantou, tremaron os edificios todos dos bancos de Wall Street. Se Robeson, un supoñer, cantara no Faro de Hércules, nós escoitaríamolo aquí, na Ara solis.

*Ol' man river
Dat ol' man river
He mus' know sumpin'
But don't say nuthin'*

Hai unha proporción entre a lonxitude das cordas e a vibración do son. As cordas de Robeson están feitas de tripa. Si que necesitaríamos un Paul Robeson. Unha voz que faga tremar os banqueiros e chorar as pedras.

Con Robeson ou sen Robeson, sen gaita non hai Caneiros, sentenciou Holando. É o noso big bang! Un instrumento cósmico. A nai de todos os aires. Ánimo, Polca!

Non sei, dixo Polca. Non sei se a levarei.

Luís Terranova baixou do penedo da Ara e púxose de xeonllos diante de Polca.

Dame a túa beizón, padre.

E Polca fixo o sinal da cruz e dixo nun rumor:

Et Verbum caro factum est, et habitávit in nobis, etcétera. Agora reza tres painosos.

Terranova ergueuse e sacudiu dos xeonllos a terra e os argueiros de herba. Dixo:

Tres painosos? Só sei un.

Mentres os outros se vestían, Polca puxo a man de viseira e volveu a percorrer o val. Máis aló de San Cristovo, despois da Agrela, estaba a Fontenova. Era claro que aquel destelo tiña que proceder do letreiro de cristal de azougue de O Resplandor, feito por Isolino Díaz na cristalería de Rubine. Fora boa idea a do letreiro. Un sol no medio dun incendio.

Ía dicilo, anuncialo, en voz alta. Mais o outros estaban a rirse nun balbordo infantil mentres se vestían. Así que llo comentou ao moi próximo, a Arturo da Silva.

Ao cabo, el fora o da idea. Ves? Aquel é o espello de O Resplandor. O destelo arrincou o sorriso do boxeador naquel rostro de talla dura.

Velaquí o doado que é facer feliz a un home, pensou Polca. O sinal dun espello ao lonxe.

A rexouba que tiñan montada era por Holando. Tomara o baño de sol tombado nunha laxe e tivera o descoido de deixar o libro dos mandamentos naturistas pousado no peito. Esa parte da pel ficara abrancazada, pálida, e o resto bronceada e mesmo intensamente colorada nas beiras. A feitura dun libro na pel. A impresión natural dun libro.

Vas impresionar a Minerva, dixo Seoane. Agora teslle que poñer un título marcado a ferro quente. E logo pregoou: O vindeiro domingo, 19 de xullo, todos á praia esa onde as mozas se visten con algas. E o día dous de agosto, xira aos Caneiros. O que non teña aínda billete para o tren especial que fale con Hércules.

Velaí o vén, dixo Polca. Adestrándose para a primeira comuñón.

Alí viña, a correr polos carreiros, entre os campos de millo, que estaban a medio home de altos, Vicente Curtis, o *Hércules* do Papagaio. O *sparring* de Arturo da Silva.

Si, loita o día 17 por vez primeira, dixo Arturo. Tendes que ir apoialo. Este rapaz vai ser a gloria de Galicia. Ten tanto ar no peito como todos nós

xuntos. Fálánlle os puños.

Xa sabes o que eu penso do boxeo, dixo Holando. Para defenderse, mellor é que lle aprendas a poñer as ferraduras do burro do revés.

Iso tamén, dixo Arturo.

Fixéchela adrede, dixo Terranova a Holando. A tatuaxe do libro para lucir coas minervas.

Diso nada. Holando mostrou fachendoso o peito coa ventá enmarcada do libro: É o instinto da cultura que elixe a mellor madeira. É a natureza tomando conciencia de si mesma.

A conciencia. Polca sentiuse como un delincuente. Tiña que devolver canto antes aquel outro libro á biblioteca. Desta semana, que non pasara. Cada vez que o abría, lía con máis devoción e con máis culpa.

Coordinación: A.R. López e S. Noia. Deseño: Signum. Foto de portada: nenos que marcharon exiliados a Chile no Winipeg en 1939

